

Katarína Košťalová

Kultúrne dedičstvo a globalne

Studia Etnologiczne i Antropologiczne 14, 197-209

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarína Košťalová

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovenská republika

Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií

Fakulta humanitných vied

Kultúrne dedičstvo a globalne / lokálne prejavy v súčasnom malom meste*

Abstract: This paper considers the cultural heritage and global / local manifestation in urban spaces. It focuses on cultural monuments, phenomena, events and the image of the city, which form a historical continuum and the part of today's city culture with the overlap between global and local elements, forms and functions. Global and local manifestations enable compliance or conflict that may promote, encourage, even out or damage cultural heritage. Municipal institutions, NGOs, individuals and foreign investors and entrepreneurs enter into this process. The paper is the result of field research in Zvolen located in central Slovakia.

Key words: cultural heritage, global/local manifestation, Zvolen, Slovakia

Svet na začiatku tretieho tisícročia je charakterizovaný viacerými prívlastkami, ktorými je možné vystihnúť jeho podstatné znaky a zároveň odlišiť od predchádzajúcich časových vývinových etáp a období, napríklad v celosvetovom meradle zosilnili toky tovarov, služieb, informácií, myšlienok i predstáv a cez hranice plynulo prúdí politický, ekonomický, sociálny i kultúrny kapitál ovplyvňovaný medzinárodnými inštitúciami a nadnárodnými spoločnosťami. Súčasný

---

* Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0738/13: Kultúrna a sociálna diverzita mesta v kontexte udržateľného rozvoja.

život ľudí je lokalizovaný, či špecifikovaný v čase a priestore, ale rovnakou mierou je zapojený aj do globálnych procesov, ktorými sa svet prepája. Globalizácia, ktorá zasiahla aj náš kultúrny priestor, sa

chápe ako univerzum pre súčasnosť a predstavuje sériu vyvíjajúcich sa procesov, vzťahov a inštitúcií, ktoré už nie sú obmedzené hranicami národných štátov¹.

V tomto príspevku som svoj záujem orientovala na problematiku kultúrneho dedičstva a jeho globálne i lokálne prejavy v urbánnom prostredí. Vychádzala som z viacročných výskumov realizovaných v meste Zvolen², ktoré leží na strednom Slovensku. Zamerala som sa na kultúrne pamiatky a podujatia, ktoré tvoria historické kontinuum a súčasť dnešnej kultúry mesta s prelínaním globálnych a lokálnych prvkov, foriem i funkcií.

Globalizácia a mestá

Globalizácia predstavuje dlhodobý proces zmien nielen na globálnej úrovni, ale i na všetkých nižších priestorových hierarchických úrovniach vrátane lokálnej, t.j. i v mestách. Uvedenú paradigmu podporuje aj sociológ Peter Gajdoš, podľa ktorého

podstata globalizácie spočíva nielen vo vytváraní samotného globálneho prostredia, ale zároveň aj vo vytváraní nových vzťahov medzi globálnym a regionálnym, národným a medzinárodným. Práve priestorový rozmer odlišuje globalizáciu od ostatných vonkajších znakov ovplyvňujúcich premenu súčasných miest. Globalizačné procesy pôsobia na všetky lokality, na všetky mestá, i keď väčšina z nich je iba príjemcom ich vplyvov³.

Súčasnú mestá sú konfrontované s výzvami, ktoré vystupujú ako prejavy politických, ekonomických, sociálnych, kultúrnych, environmentálnych či technologických zmien spojených s postmoderným a globalizačným obdobím. V novo sa profilujúcej postmodernej civilizácii sú mestá vnímané ako centrá, ktoré generujú vo zväčšenej miere celý rad sociálno-kultúrnych a ekologických problémov,

¹ A. Harrington a kol.: *Moderní sociální teorie*. Praha 2006.

² K. Košťalová: *Diverzita v rozvojových programoch mesta*. W: *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku. Štúdie, dokumenty, materiály I*. Red. A. Bitušiková. Banská Bystrica 2007; K. Košťalová: *ČLOVEK – PROFESIA – RODINA. Kapitoly z urbánnej etnológie*. Banská Bystrica 2009, s. 94–114; E a d e m: *Podiel mestských inštitúcií na organizovaní rituálov*. W: *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku III. Globálne a lokálne v súčasnom meste*. Red. A. Bitušiková, D. Luther. Banská Bystrica 2010, s. 79–94.

³ P. Gajdoš: *Globalizačné súvislosti urbánneho vývoja a jeho sociálno-priestorové špecifiká*. „Sociológia“ 2009, nr 4, s. 305.

ale zároveň sú tiež miestom najkreatívnejších zmien, inovácií a rozvojových civilizačných impulzov. Práve kreativita inovácie i schopnosti prilákať a udržať talentovaných jednotlivcov, ktorí dajú hodnotu kultúre a tvorivosti, sú podľa Richarda Floridu kritériami ekonomickej konkurencie pre mestá, ktoré si konkurujú v troch hlavných oblastiach:

- kvalita lokálnej kultúry (napríklad životaschopnosť kultúry, jedinečný a autentický charakter, etnická diverzita, tolerancia sociálnej diverzity a spôsobu života);
- dostatočný trh práce;
- prítomnosť lokálnych výhod a atrakcií (kultúrne aktivity, nové umelecké priestory)⁴.

Globalizácia / lokalizácia / glokalizácia

K základným mechanizmom globalizácie patrí globalizácia ekonomická, politická, ekologická, sociálna i kultúrna, ktorá antropológov zaujíma najviac. Kultúrna globalizácia vedie k zintenzívneniu kontaktov medzi kultúrami, k šíreniu a výmene kultúrnych javov. K najčastejším témam objavujúcich sa v antropologických prácach patrí:

- lokalita, domov a priestor;
- migrácie, migranti a transmigranti;
- turizmus;
- médiá a komunikačné technológie;
- ľudské práva, hodnoty a morálka;
- transnárodné spoločnosti;
- hranice a ich význam v globálnom svete;
- kulinárna kultúra;
- vplyv globalizácie na kultúru, globálne podujatia (olympijské hry, majstrovstvá sveta, svetové výstavy) a ich vplyv na lokalitu, vplyv globálnych procesov na lokálne kultúry, UNESCO a jeho vplyv na zachovanie diverzity, kultúra ako vlastníctvo a právo, kultúrne dedičstvo obliekanie a móda, vrátane miesta a úlohy ľudových odevov v súčasnosti a podobne;
- identita – téma, ktorá sa tiahne všetkými spomenutými oblasťami⁵.

---

⁴ Montreal Knowledge city. 2003; http://ville.montreal.qc.ca/pls/portal/docs/page/librairie_fr/documents/mtl-knowledge.pdf#search=%22Montreal%20Knowledge%20city%22 [prístup: 16 III 2011].

⁵ A. Bitušiková, D. Luther: *Slovenské mesto v etape globalizácie: antropologická identifikácia problematiky*. W: *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku III...*, s. 22.

Podľa niektorých autorov je to kultúrna identita, ktorej význam v protiklade unifikačným tendenciám narastá.

Väčší dôraz kladený na kultúrnu identitu je do značnej miery výsledkom sociálno-ekonomickej modernizácie, a to na individuálnej rovine, kde dislokácia a odcudzenie vyvoláva potrebu zmysluplnejších identít, ako aj v rovine spoločenskej, kde rast potenciálu a moci nezápadných spoločností podnecuje v týchto krajinách revitalizáciu domácej identity a kultúry⁶.

Podobný názor, aj keď vypovedaný inými slovami, prezentujú Arie de Ruijter a Selma van Londen, ktorí vychádzajú z predpokladu, že kultúrne homogenizujúce tendencie globalizácie posilňujú kultúrnu heterogenitu. Kultúrna diferenciacia má stúpajúci trend, vzrastá význam lokálnej identity, posilňuje sa lokalizácia, čím sa prikláňajú k téze glocalizácie⁷. Koncept glocalizácie rozvíjal britský sociológ Roland Robertson. Vychádzal z predpokladu, že globalizácia a lokalizácia sú vzájomne zviazané procesy, v rámci ktorých je lokálne súčasťou (a nie opozíciou či protikladom) globalizácie. Rozličné národy sú vybavené lokálnymi koreňmi, ale svoju existenciu nemôžu pochopiť bez zapojenia do globálneho kontextu, čo vedie k relativizácii pohľadov na prijímané kultúrne, náboženské a historické tradície⁸. Vo vzájomnom pôsobení globálneho a lokálneho, kedy lokálne nie je iba pasívnym príjemcom jednotlivých globálnych procesov, ale smeruje od lokálneho ku globálnemu a naopak, teda nejde o vzťah globálne verzus lokálne, ale o prienik globálneho a lokálneho.

Kultúrne dedičstvo a globálne / lokálne prejavy meste Zvolen

Mesto Zvolen so svojimi 43 000 obyvateľmi patrí k stredne veľkým mestám na Slovensku. V roku 2013 oslavuje 770 výročie obnovenia mestských výsad, čím sa radí k jedným z najstarších miest na Slovensku. Vo Zvolene sme, podobne ako aj v iných mestách Slovenska, svedkami transformácie verejných priestorov, ktoré výrazne zmenili svoj fyzický vzhľad, charakter i atmosféru. Odstránili sa symboly komunizmu a pribudli niektoré lokálne i globálne „prírastky“. Pod uve-

⁶ S.P. Huntington: *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha 2001, s. 144.

⁷ A. de Ruijter, S. van Londen: *Cultural Distance, Organisations and Governance in a Global Context. Sustainable Development in a Diverse World (SUS.DIV); unpublished position paper of research task 2.2*. http://www.susdiv.org/uploadafiles/RT2.2_PP_Arie.pdf 2006. [prístup: 10 XII 2010].

⁸ Cyt. za: A. Harrington a kol.: *Moderní sociální...*, s. 401.

dené zmeny sa podpísali aj reštitúcie a privatizácie, rozmach obchodných reťazcov, nadnárodných spoločností i aktivity developérov. Na zmeny v priestoroch mesta možno nazerať viacerými spôsobmi, sledujúc rôzne úrovne problematiky: predovšetkým cez sféru spoločenskú (sociálne skupiny, komunity), a tak isto aj cez sféru priestorovú (ulice, námestia, miesta). Ďalej je možné skúmať činnosti, ktoré naplňujú ľudia vzájomnou komunikáciou vo väzbe na miesta a priestory ako aj to, o aké stereotypy, symboly a rituály sa pritom opierajú⁹.

Od roku 2002 prebiehala celková rekonštrukcia Námestia SNP. Vďaka prestavbe námestia a vytvorením pešej zóny sa mesto otvorilo svojim obyvateľom. Vznikol aktívny komunikačný mechanizmus a rozšírený priestor na vykonávanie mestských rituálov, kultúrno-spoločenských i športových aktivít. Námestie a ulice v historickom jadre mesta tvoria ucelený urbanizovaný priestor, ktorý má pre svojich obyvateľov veľký význam – „ísť do mesta“, čo znamená ísť práve do tohto priestoru¹⁰. Väčšina stavebných pamiatok sa nachádza na území pamiatkovej zóny mesta¹¹. Hranica pamiatkovej zóny je približne totožná s priebehom stredovekého fortifikačného systému mesta. Predmetom ochrany pamiatkovej zóny¹² je predovšetkým jej historicky vyvinutá urbanistická štruktúra so zachovaným námestím¹³. Panorámu mesta najvýraznejšie ovplyvňujú národné kultúrne pamiatky: Zvolenský zámok, Kostol sv. Alžbety, Kostol sv. Trojice a Pustý hrad.

K najatraktívnejším miestam vo Zvolene patrí Zvolenský zámok, ktorý je súčasťou námestia. Je jeho dominantou, ktorú Zvolenčania vnímajú ako svoje bohatstvo, ktoré patrí k ich mestu, určuje ho, zakotvuje ho v minulosti a zároveň je intenzívnou súčasťou prítomnosti. Zámok je lokálnym symbolom. Používa sa na pamätných listoch, pohľadniciach, plagátoch, obrázkoch a rôznych suveníroch. Zvolenský zámok plní funkciu kultúrno-spoločenskej a vzdelávacej inštitúcie. Od 60. rokov 20. storočia je v správe Slovenskej národnej galérie Bratislava. Na zámku sa celoročne konajú najrozmanitejšie podujatia vzájomne prepájané globálnymi i lokálnymi prvkami. Od roku 2008 sa Zvolenský zámok zapája do celoeurópskeho podujatia realizovaného pod patronátom Rady Európy – *Noc múzeí a galérií*, v rámci ktorého verejnosti ponúka zaujímavé sprievodné programy – prednášky, tvorivé ateliéry, koncerty a večerné predstavenia, pri ktorých ožívajú najstaršie dejiny zámku.

⁹ J. Darulová: *Obsahové a funkčné zmeny centra mesta. (Moderné a tradičné, alebo hľadanie novej tváre centra mesta)*. „Slovenský národopis“ 2010, nr 2 (58), s. 160.

¹⁰ Eadem: *Premeny a mentálne obrazy priemyselných a obchodných častí mesta (výskum životnostníkov, obchodníkov a reštituentov)*. W: *MĚSTO – IDENTITA – PAMĚT*. Red. B. Soukopová, H. Novotná, Z. Jurková, A. Stawarz. Bratislava 2007, s. 200.

¹¹ Pamiatková zóna bola vyhlásená záväzným nariadením Okresného úradu vo Zvolene č. 1991/04/30 z 30. apríla 1991, ktoré nadobudlo účinnosť 1. mája 1991.

¹² Na území pamiatkovej zóny sa nachádza 14 meštianskych domov, ktoré sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu Slovenskej republiky ako národné kultúrne pamiatky.

¹³ P. Kašša: *Urbanizmus, architektúra, pamiatky*. W: *Monografia Zvolen*. Red. J. Bebej, P. Maliniak, S. Čatayová. Zvolen 2013, s. 341.

Reprezentačné priestory zámku slúžia celoročne na kultúrno-spoločenské účely a sú dejiskom koncertov rôznych hudobných žánrov, výstav, divadelných predstavení a zábavných podujatí pre verejnosť. K najnavštevovanejším patria *Zámocké hry zvolenské* (ZHZ). ZHZ sú najstarším plenérovým profesionálnym divadelným festivalom na Slovensku, ktorý sa v tomto roku (2013) bude konať už štyridsiatykrát. Od roku 1993 sú na ZHZ prizývané i zahraničné divadlá a sólisti, čím festival získal podtitul „Medzinárodný letný divadelný festival“. Okrem ZHZ sa na zámku konajú aj *Letné shakespearovské slávnosti*¹⁴. Myšlienka festivalu vznikla v Českej republike. Slovenská história slávností sa začala písať v roku 2001, keď sa podujatie konalo na Bratislavskom hrade. V roku 2009 na festivalovej mape pribudol aj Zvolen a Zvolenský zámok, ktorý každoročne prepožičiava svoje nádvorie niektorej zo Shakespearových hier. Moderné spracovanie diel anglického dramatika v podaní slovenských i českých hercov, kedy sa prirodzene prelína slovenčina s češtinou, sa stretáva s veľkým ohlasom u návštevníkov podujatia. Priestory zámku sa tiež využívajú na organizovanie plesov, kongresov i na občianske obrady (svadby, uvítanie do života). V kaplnke Zvolenského zámku sa pravidelne konajú rímskokatolícke, gréckokatolícke a pravoslávne bohoslužby a sobáše.

Fot. 1. Zvolenský zámok (fot. K. Košťalová, 2013)

¹⁴ Vznik festivalu inicioval český prezident Václav Havel. Začiatkom 90. rokov otvoril Pražský hrad umelcom, aby na Hrad prilákali verejnosť a od roku 1998 sa slávnosti konajú pravidelne.

Ďalšou významnou národnou kultúrnou pamiatkou situovanou na vyvýšenine nad mestom je Pustý hrad (Starý Zvolen – Vetero Zolium), ktorý patrí k najrozsiahlejším hradným komplexom v Európe. Starý Zvolen bol v 12. storočí dôležitým administratívnym centrom kráľovského komitátu, ktorého súčasťou bolo územie totožné takmer s celým dnešným stredným Slovenskom. Pretože svojim kultúrno-spoločenským významom Starý Zvolen prekračuje regionálny a národný rámec, v strategických dokumentoch mesta sa konštatuje, že má predpoklady stať sa súčasťou svetového kultúrneho dedičstva¹⁵. Zakotvenie lokálnej histórie v kolektívnej identite Zvolenčanov je pomerne silné. Dôkazom toho je aj obľúbenosť kultúrno-spoločenského podujatia Výstup na Pustý hrad¹⁶. Koná sa v prvý septembrový víkend každoročne od roku 1992 a je spojený s ukončením archeologickej sezóny¹⁷. V súvislosti s týmto podujatím sa na Pustom hrade konajú aj sprievodné akcie, napríklad vystúpenia historických šermiarov, hudobných skupín i Cyklojazda Via Magna. Vstup Slovenskej republiky do EÚ znamenal aj užšie teritoriálne prepojenie našich sídelných a regionálnych štruktúr so susediacimi krajinami EÚ (cezhraničné regióny, euroregióny), ale aj s ostatnými krajinami prostredníctvom spoločnej regionálnej politiky. Cieľom Cyklojazdy histórie Via Magna je propagovať Pustý hrad medzi verejnosťou na Slovensku a v strednej Európe¹⁸. Tímy cyklistov štartujú zo štyroch rôznych miest: zo severu z poľskej Wisly (255 km), z východu zo Spišského hradu (270 km), z juhu z maďarského Visegrádu a Ostrihomu (160 km) a zo západu z Českej republiky zo Slavkova pri Brne (286 km), aby sa po dvoch dňoch cesty stretli v spoločnom cieľi na Námestí SNP vo Zvolene. Cyklisti so symbolickým posolstvom o najväčšej hradnej zrúcanine v Európe vytvorili pri desiatom výročí (v roku 2011) výnimočne novú, piatu vetvu k tradičnej hviezdicovej Vyšehradskej štvorke zo Štrasburgu do Zvolena. Ako informovali propagačné pútače v meste Zvolen

po dva dni povezie tím cyklistov pozdravy pre Pustý hrad cez Poľsko, Moravu, Maďarsko, Francúzsko a Slovensko, reprezentujúc mesto Zvolen a Pustý hrad.

Starý Zvolen aj vďaka spomínaným aktivitám manifestne, percipujúc časovú kontinuitu a prekračujúc hranice existuje v mentálnej pamäti väčšiny Zvolenčanov. Napomáha k vytváraniu emocionálnej lokálnej príslušnosti, identity ku kultúrnej tradícii mesta Zvolena. Mnohé výpovede účastníkov výstupu svedčia

¹⁵ Územný plán mesta, prijatý MsZ: uznesením č. 144/2004 zo dňa 3 XII 2004

¹⁶ V historickom vývoji Slovenska majú turistické výstupy na pamätne starobylé, symbolické či spomienkové miesta identifikačný, kultúrno-spoločenský i pietny význam. V slovenskej histórii sú známe kultúrno-vlastenecké výstupy Štúrovcov na Devín (rok 1836), na Kriváň (rok 1846), organizuje sa Výstup k Mohyle M.R. Štefánika na Bradlo či Výstup na Sitno.

¹⁷ Hlavným organizátorom podujatia je Mesto Zvolen a občianske združenie Priaznivci Pustého hradu Zvolen.

¹⁸ Organizuje ju Združenie športových priaznivcov Pustého hradu.

o tom, že ľudia pociťujú potrebu identifikácie sa s miestom, kde žijú a prejavujú náklonnosť k miestu bydliska, k jeho histórii.

Som starý Zvolenčan a Pustý hrad je veľký kus histórie nášho mesta (m., 1930).

Je to uvedenie si svojej minulosti. Žijem vo Zvolene a tak pre mňa je to aj pocit pýchy a hrdosti či už na Pustý hrad, alebo Zvolenský zámok (ž., 1961).

V priebehu rokov sa niektoré kultúrne pamiatky z urbánneho priestoru úplne vytratilí a zanikli, iné stratili svoju pôvodnú funkciu. Príkladom stopercentnej zmeny funkcie je židovská synagóga, ktorá bola v 50. rokoch 20. storočia prestavaná na sklad liečiv a v súčasnosti je využívaná na obchodné a reštauračné účely¹⁹. V priestoroch bývalej synagógy je obchod s nábytkom, s lacným textilom (takzvaný čínsky) a čínska reštaurácia Panda. Prelínanie rôznorodých, i nevhodných symbolov na budove potláča pamätnú tabuľu umiestnenú na priečelí. Tabuľa obsahuje text: Židovská náboženská obec vo Zvolene túto budovu užívala v rokoch 1896 až 1950 ako synagógu. I napriek tomu, že sa bývalá synagóga nachádza v širšom jadre mesta, mladí ľudia nemajú vedomosti o jej pôvodnej funkcii. Vnímajú ju ako budovu, kde sa nachádza čínska reštaurácia.

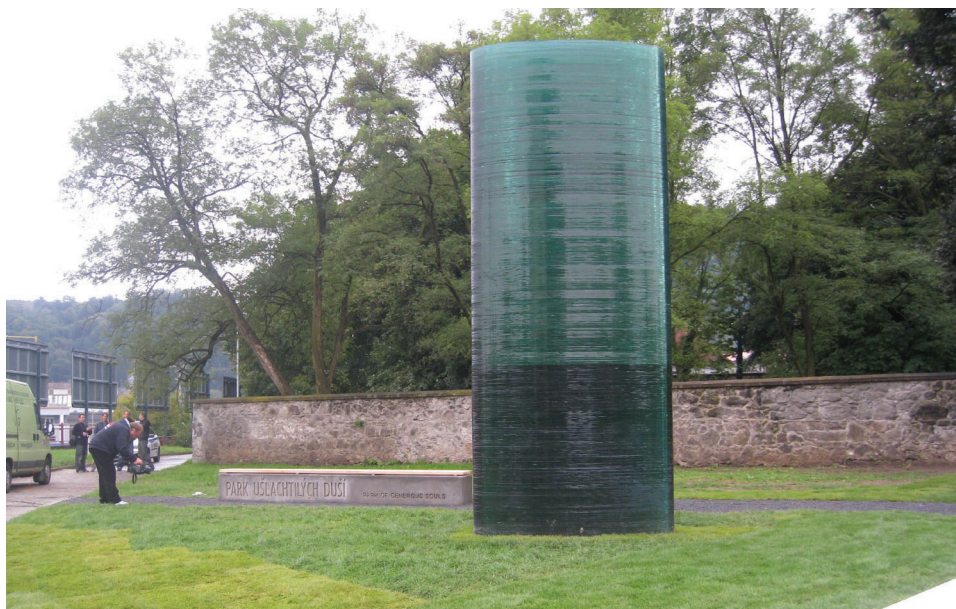

Fot. 2. Bývalá židovská synagóga (fot. K. Košťalová, 2013)

¹⁹ Základný kameň stavby bol položený 15. októbra 1895. Synagóga bola ukončená a vysvätená 31. augusta 1896.

Vo väzbe na židovskú komunitu sa na Židovskom cintoríne nachádza národná kultúrna pamiatka – náhrobný pomník pri spoločnom hrobe židovských občanov mesta Zvolen, zavraždených v 2. svetovej vojne. Vstupný priestor cintorína dostal novú podobu v roku 2009, a to realizáciou unikátneho projektu celosvetového významu – Parku ušľachtilých duší. Na jeho vzniku má výrazný podiel Izraelská obchodná komora i Rotary club Zvolen²⁰. Park vyjadruje pietnu vďaku všetkým slovenským občanom, ktorí zachraňovali Židov pred deportáciami do koncentračných táborov. Jeho dominantou je vyše päť metrov vysoký sklenený Obelisk nádeje. O rok neskôr sa súčasťou parku stala aj Cesta pokory. Tento objekt pripomína dlhý hrob, ktorý symbolizuje skúsenosť smrti a znovuzrodenia. Prikrýva ho sklenená vitrina s kameňmi omotanými drôtom, ktorá je vložená medzi dve koľajnice. Kamene predstavujú obeť holokaustu na Slovensku.

V roku 2012 sa uskutočnila rekonštrukcia Tehelnej ulice vo Zvolene, v rámci ktorej sa vybudoval „Park stratených susedov“. Jeho súčasťou je Plačúca fontána inštalovaná v centre parku. Park má pripomínať Zvolenčanov, ktorí museli násilne odísť alebo boli deportovaní v rokoch fašistického Nemecka a Slovenského štátu. Iniciátorom projektu i finančným prispievateľom bol opäť Rotary club Zvolen. V meste tak v ostatnom čase pribudli nové rituálne miesta prepájajúce minulosť s prítomnosťou. Okrem pamiatky na židovskú komunitu vo Zvolene (vo väzbe na lokalitu) je Park ušľachtilých duší globálnym pietnym miestom.

Fot. 3. Park ušľachtilých duší (fot. K. Košťalová, 2010)

²⁰ Realizáciu diela podporila aj Židovská obec v Banskej Bystrici, Mesto Zvolen a Technická univerzita vo Zvolene.

Fot. 4. Plačúca fontána
(fot. K. Košťalová, 2009)

Základnou kostrou globalizácie je ekonomická globalizácia, ktorá so sebou prináša etablovanie nadnárodných obchodných a reštauračných sietí, nákupných komplexov i ponúk na prilákanie investícií medzinárodných spoločností. V ostatných rokoch dochádza vo Zvolene najmä k budovaniu nákupných komplexov (Retail Park, Európa Shopping and Relax Center...) a ich zasadenie do urbánneho priestoru mení vzhľad mesta a v niektorých prípadoch narúša i pamiatkovú, historickú zónu mesta. Stavbou, ktorá výrazným spôsobom zmenila urbanizmus severnej časti historického jadra Zvolena je Európa Shopping and Relax Center²¹. Situovaná je v blízkosti národnej kultúrnej pamiatky – Finkova kúria²² a z opačnej strany v blízkosti hradieb mestského opevnenia. Výstavbou Európy (ako ju Zvolenčania nazývajú) sa priestor okolo kúrie a hradieb zmenil a globalizačné prvky a symboly tieto pamiatky prekryli (pohltili).

²¹ V roku 2012 bola dokončená I. etapa projektu Európa Shopping and Relax Center.

²² Ide o renesančný jednoposchodový palác pochádzajúci zo 17. storočia. Na fasáde sa nachádza štít s erbami pôvodných majiteľov – lesného majstra Ondreja Urbányiho a jeho druhej manželky grófkyy Anny Márie Esterházyovej. Do roku 1948 bola kúria vo vlastníctve zvolenskej rodiny Finkovcov. V záhrade za domom založil v roku 1924 Dr. Elemír Finka ornitologickú záhradu, v ktorej choval takmer 2 000 druhov domáceho a cudzokrajného vtáctva. Po rozsiahlej prestavbe v roku 1983 v budove sídlili kultúrne organizácie. V súčasnosti je súkromným majetkom.

Fot. 5. Finkova kúria a Európa Shopping and Relax Center (fot. K. Košťalová, 2013)

Fot. 6. Hradby mestského opevnenia a Európa Shopping and Relax Center (fot. K. Košťalová, 2013)

Výstavbu Európy obyvatelia mesta vnímajú ambivalentne. Niektorí sú pozitívne naladení, iní zásahy do urbánnych priestorov vnímajú kritickejšie. Na základe ankety „Ako by mal vyzeráť Zvolen v roku 2020“, ktorú v meste realizoval MsÚ Zvolen v roku 2012, sa obyvatelia mali možnosť vyjadriť k viacerým otázkam²³. Vzhľadom k téme vyberám prvé dve.

V odpovedi na prvú otázku: „Ktoré miesto vo Zvolene sa Vám najviac páči, čo by ste chceli zachovať?“, respondenti najčastejšie uviedli Zvolenský zámok, Námestie SNP a Pustý hrad. Obyvatelia si tak vybrali kultúrne pamiatky a miesta historickej pamäte Zvolenčanov, ktoré v rámci svojich aktivít podporujú lokalizáciu, zapájajú aj globalizačné prvky.

Na druhú otázku: „Ktoré miesto vo Zvolene sa Vám vôbec nepáči, čo by ste chceli odstrániť?“ prišlo najviac odpovedí týkajúcich sa bytového domu na Balkáne²⁴ a budova, stavba Európy Shopping Centera.

K záverom

Pri vnímaní problematiky globalizácie a lokalizácie dochádza k vzájomnému prenikaniu rôznych druhov kapitálov (politického, ekonomického, sociálneho, environmentálneho, kultúrneho, symbolického) cez vysoko priepustné hranice. Koncept glocalizácie označuje fúziu a interakciu medzi súčasne globálnymi a lokálnymi procesmi. Globálne a lokálne prejavy vytvárajú možnosti súladu i nesúladu. Môžu kultúrne dedičstvo lokality podporovať, propagovať, ale i nivelizovať a znehodnocovať.

Vývoj Zvolena, ako aj iných slovenských miest, je podmienený jeho prostredím, výsledkom vzájomného pôsobenia globalizačných procesov a zároveň je aj výsledkom procesov a aktivít na lokálnej, či regionálnej úrovni. Do tohto procesu vstupujú investori, podnikatelia, medzinárodné i lokálne / mestské inštitúcie a občianske združenia. Vychádzajú z myšlienky Manuela Castellsa, hlavnou výzvou pre mesto je: „dobré a účinné prepojenie jeho globálne orientovaných funkcií s lokálne zakorenenou spoločnosťou a kultúrou“²⁵. Pri globalizačných zmenách je podstatný spôsob premeny, ktorý môžu do určitej miery ovplyvniť členovia mestskej samosprávy, nezávislé organizácie i občianski aktivisti pôsobiaci v meste. Zvolen prešiel za posledných pätnásť rokov výraznými zmenami a môžeme konštatovať, že ešte stále hľadá svoju tvár a imidž mesta. Pripravovaný

²³ Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Zvolen na obdobie 2014–2020. http://strategia.zvolen.sk/?id_menu=80643 [prístup: 4 V 2012].

²⁴ Bytový dom na Balkáne je znehodnoteným domom rómskych spoluobčanov, ktorí ho obývajú.

²⁵ Cyt. za: P. G a j d o š: *Globalizačné súvislosti urbánneho vývoja...*, s. 313.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta (PHSRZV) Zvolen na obdobie 2014–2020 si stanovuje za cieľ zvýšiť počet významných kultúrnych podujatí, ktoré sa stanú „značkou“ mesta a ich garantom bude Mesto. V rámci dlhodobých cieľov PHSRZV plánuje podporovať starostlivosť o kultúrne dedičstvo, zvyšovať záujem o miestne tradície a zachovávať ich pre budúce generácie²⁶. Bude zaujímavé sledovať napĺňanie týchto ambiciózných a náročných cieľov, najmä vo väzbe na mladú generáciu. Nebude to ľahký proces, veď už pred tridsiatimi rokmi nositeľ Nobelovej ceny Konrád Lorenz vo svojom diele *Odumieranie ľudskosti* napísal:

Rôzne kultúry stratili z veľkej časti svoju osobitosť. V odievaní a ostatných zvykoch sú si národy všetkých končín zeme stále viacej podobné. Súčasne však medzi generáciami všetkých kultúr silne narastá kultúrny odstup. Dnes sme dosiahli kritického bodu: mladí ľudia najrôznejších národov sú si navzájom podobní viac než niektorí z nich svojim rodičom²⁷.

²⁶ PHSRZV-04-strom cieľov: http://strategia.zvolen.sk/?id_menu=80643 [prístup: 4 V 2012].

²⁷ K. L o r e n z: *Odumirání lidskosti*. Praha 1997, s. 152.